

ВЕЛИКИЙ РОМАН

Тимофій Гаврилів

ЧЕРВНЕВА ЗЛИВА

КОНКУРЕНЦІЯ ВІДОМСТВ

Харків
«ФОЛІО»
2024

НАШІ ДІТИ

Я зустрів його випадково, він не побачив мене або вдав, що не побачив. Пакував макулатуру під крамницею, куди я зайшов по хліб. Картонні коробки, в яких привозять товар, а потім порожніми виставляють за двері. Він їх здає, щось на тому підзаробляючи.

Мабуть, він усе-таки побачив мене, вдавши, що це його не обходить. Він і без того соромиться заняття, за яким я його несамохіть заскочив. Людей узагалі, які, проходячи поруч, а ще гірше — відчиняючи двері, дивляться в його бік. Коли вони натискають клямку, їхні погляди неминуче впираються в його скоцюрблену постать. Я, може, і не помітив би, якби не ті двері.

Клятві двері, які я відчиняю, — так одразу годі сказати, скільки це вже десятиліть... Щодня, через день. Скільки себе пам'ятаю. Вернувшись з літніх канікул, я щодуху мчав по хліб — насправді ж переконатися, що вони на місці; щойно тоді мені відлягало, наче від них, обшмультганих, запорошених, незбагненним чином залежало моє життя.

Від доторку всесвіт ставав на місце, я знав, що все буде гаразд — на незаيمانщині по той бік шляху гнатиметься вгору густа лоза, з її пагонів майструватимуться гнучкі луки, а мати житиме, скільки триматиметься Земля.

Звичайні дерев'яні двері із вправленими, мов дзеркало в раму, прямокутними шибками, продовгуватими й тонкими,

а нижче, через перетинку, по малому квадратику, припавши до якого я зазиравав досередини, а вже тоді відчиняв. Наприкінці літа їх фарбували, від чого вони блищали, і я, школяр щоразу вищого класу, на кожний навчальний рік також мав якусь обнову: форму, ранець, пенал, ручку, трикутник, набір кольорових олівців.

Спершу все й справді було, наче раз і навіки, потім щось сталося, якась тріщина, якої ніщо не змогло заповнити — жодні слова. З'являлися і зникали крамниці, мінялися вивіски та вітрини, перепланувалися входи і вікна, зносилися і споруджувалися будинки, приміщення змінювали призначення, встигаючи побувати складами, кав'ярнями, офісами, галереями, швидше й швидше, з учора на сьогодні, і тільки двері крамниці, в якій я купую хліб, залишилися ті самі.

«Істина» — так називалась одна з картин. Виставлена на продаж жінка-алегорія. Її оголені нутрощі разюче контрастували зі спокусливою оболонкою, від якої звільнялася, ніби з легкого модного одягу. Вона мовби рухалася назустріч тому, хто вступав досередини: «Ось бачиш, я від тебе нічого не приховую. Візьми мене такою, якою я є». Полотно, на якому тріумфував, розсунувши еротичні шати, натуралізм анатомічного кабінету. Коли галерею замкнули, вона опинилася надворі — самотня, нікому не потрібна, мовби покинута коханцями. Мовби від неї, розпанаханої безжальним скальпелем художника-патологоанатома, всі враз відвернулися.

Вона нагадала мені один малюнок, як нас іще не було на світі, а двадцяте століття тільки-но почалося. Папір, що виявився надійнішим за людське життя. Як зараз, пам'ятаю вираз розгубленості й притупленості дорослої, яку ошукали, дитини. Вояк, який тримає свої тельбухи. Він дивився на мене, жадаючи, мов порятунку, відповіді, якої в мене, підлітка, не було. Я сам потребував, щоб хтось усе пояснив мені. Дещо затерте

зображення я розглядав, як мої перевесники порнографічні картинки, вони — із цнотливою хтивістю неофітів, я — з подібним і не подібним до їхнього відчуттям. Смерть і секс мають щось спільне — притягальність, немов наркотик.

Вони були як дві краплі води — картини з-під пензля того самого художника. Стиль нагадував американських гіперреалістів, а ідея — щось таке було в Далі. Другу купили майже відразу, її видно було у вітринне скло, вичищене до ідеальної прозорості. Її мовби зумисне розташували так, щоб складалося враження, наче жива жінка підійшла виглянути надвір.

Замість нутроців з неї, виблискуючи глянсом, який перевершував ясноту фотографії, випиналися серп і молот, кокарди, шеврони та вимпели, жовтенятський значок з емальованим хлоп'ям-херувимом у золотистих локонах, упереміш із такими жаданими, як і недосяжними колись, атрибутами буржуазного життя, в зображенні яких відлунювало Ворголом. Імпортні джинси ціною в дві середньомісячні зарплати, недосяжна, майже нереальна мрія, й ось її було віртуозно втілено — легку, наче поп, примарність.

Колись я зібрав двадцять кілограмів, за які в приймальному пункті виплатили сорок копійок — дві копійки за кілограм. Вистачало на обід. На перше — схожий на помиї їдальняний суп, на друге — підгорілі млинці, що підтікали жиром, компот, десерт, скибка хліба. Якщо колись і загнешся, то від виразки, що непомітно бере своє, доки насолоджуєшся можливостями і молодістю.

Тринадцять склянок солодкої води або дві повні самого сиропу — поїхати можна! Тільки, здається, вуличних автоматів із газованими напоями тоді вже не було або якраз зникли. Потім з'явилися, в пізніх дев'яностих, камбек, хто б подумав — марево з ароматом дюшесу. Обирайте нас — і ми

забезпечимо вам вічне минуле! Одного прекрасного дня раптом усе стало, як колись. Ще не було ні бутіків, ні торговельних центрів, й автомати з газованими напоями заповнили простір.

Отакої... Де їх лише зберігали? Я вже й забув про них, аж раптом війнуло — дитинством, ранньою юністю, мов весною. Запах, який вловлюєш швидше, ніж напливає спогад. Схоже, це і є вона, вічність, якої так шукали філософи.

Вісімдесяті тхнуть алкоголем і сечею, особливо ранні. Траурними маршами і солодкою водичкою по три копійки. Як у такій атмосфері могло сформуватися нове покоління? Незбагнений страх, піднесений до рівня всемогутнього бога. Десь там гинули не вдавано, як у кінострічках, а по-справжньому. Звідти надходили закриті цинкові труни. Духмяний-духмяний хліб... Сьогодні такого не випікають.

Біля автомата дівчина з металевими жетонами і склянкою, яку віддає, мов найдорожче. Хто б колись міг про таке подумати? То вже згодом склянки почали щезати, і надвечір їх забирали, а вранці виставляли назад. Божевільні надії, втоплені в чашці з відбитим проти крадіжки вухом.

Квас так не смакував. Жовті барила, в яких, подекували, плавали пацюки. Коли напій був перекислий, я вихлюпував його, від чого куці виповнювалися цвірінканням. Було дитинство — виспівували горобці. Зупинюся і спостерігаю, як вони купаються в порохах — як ми, пацанва, в річці. Я й зараз намагаюсь не квапитися. Є щось, чого швидкістю не наздогнати. Що швидше біжиш, далі опиняєшся — від того, що було тобою і ким ти був.

Сьогодні таких бокатих, з виступами не знайдеш. Не повіриш — шукав. Приходив знову і знову — марно. Ніхто таким не торгує, наче всі тільки й чекали — якнайшвидше спекатися минулого і будь-чого, що нагадувало би про нього. Мовби найнепоказніша дрібниця здатна раз і назавжди скомпрометувати.

Наче всі поголовно — злочинці, що замітають позаду себе сліди. Повальна амнезія, для якої найневинніший скляний кухоль, у який націджували квас, розростається до розмірів неспростовного речового доказу.

Один тип таки виколупав для мене — щоправда, не зовсім те, чого я сподівався. Металевий підсклянник, в яких у поїздах розносили чай. Із вм'ятиною. Це неважко, старий, підклепай. Усьо буде чікі. Прекрасний рецепт, а головне — простий, як двері. Я його ледь підправив — рівно настільки, щоб увійшла склянка.

Я ним практично не користуюся, щось нагадує, припадаючи порохами, а що? Уже в чотирнадцять я змандрував увесь світ: разом із Гаклберрі Фінном тинявся по Міссісіпі, з Жулем Верном зазнав пригод у Патагонії й на двадцять тисяч льє занурювався під воду, з Мауглі побув у джунглях Індії, а на плоту, схожому на той, яким користувався норвежець Геердал, переплив океан. Я перечитав усе, що було, а це лише крапля в морі — крапля, в якій умістились усесвіти. Я бачив Землю, крихітну цятку, і спізнавав той самий щем, що й герої романів, сміливі дослідники й підкорювачі космічних відстаней — я був близький до того, щоб перевершити швидкість світла. Міста, в якому живу, мені вистачить на тисячу років.

Раз я летів літаком — сорокап'ятихвилинна екскурсія, здобутком якої стала торбинка з блювотинням і враження — бліді, яким віддалено не зрівнятися з тими, що виникали в процесі читання. І ми, бліді, наче щойно приземлилися після експедиції на Місяць. Й ошкірений від задоволення пілот: «Гей, ти. Так, ти. Ти там забув сувенір». Він залюбки сказав би «шмаркачу», це було написано на його самовдоволеній пиці. Напевно, мріяв, щоб ми принесли нашим батькам. Але й цього йому було замало, і він довго та нудно цілував учительку, примушуючи кипіти й страждати. Йому, років на двадцять старшому від нас, бракувало елементарного — милосердя.

Потягами я майже не пересувався. Хоч куди мандрувала б, людина женеться за примарами. Точніше — примари женуться за нею, а вона щодуху силкується втекти. Подалі від себе — далеко-далеко... Туди, де її ніхто не знає, де нічого ні з чим не пов'язує. Де все, здавалося б, можна розпочати з чистого аркуша. Невже таке й справді можливе? Яку швидкість треба для цього розвинути? Мене, коли я розвивав у дитинстві, дивлячись, як Земля внизу перетворюється на цятку, охоплювала щемлива туга.

Прощавай, епохо осілості, я останній її представник. Усе, як колись, тільки щоразу на іншому рівні. Це наче Земля чи галактика раз на скількись-там років — десятків? тисяч? мільйонів? — входить в одне і те саме сузір'я.

Я виклав за нього денний заробіток — на що не зважишся заради спогаду. Украй рідко я вправляю в нього склянку і п'ю ліптон. Сісти й котитися — не про мене. Це вже треба не мати взагалі чим зайнятися, воно й тоді так сприймалося: стук-стук, стук-стук: доба, дві три, п'ять — повз міста, степами, розтинаючи навпіл ліси, під дахами вокзалів із широкими перонами, повз ветхі халупки малесеньких станцій із низькими блакитними парканцями, не скидаючи швидкості... З мене кількох годин було б більше ніж досить. На саму думку провести цілий день у вагоні рука тягнеться зірвати стоп-кран. Я неодмінно вискочив і почвалав би пішки. Я щойно посередині шляху, а є лише те, що позаду.

Звісно: їзда в собі щось має. Це так, ніби попадаєш на одну хвилю із власною меланхолією. Далекобійники — іпохондрики, які рятуються за кермом, сплячучи об асфальт колеса, інакше — накотиться і захлесне. Коли несила сидіти на місці, їзда, мабуть, одне з найкращих з-поміж усіх безглузких занять. А ще здається, що там, десь — незрівнянніше, що там щось таке відкривається...

Страх, від якого постійно тікаєш, нарощуючи швидкість, мовби побільшуючи шанс на успіх. Принаймні віриш у це. Приреченість на невпинну їзду — рух, рух, рух. Нарешті — пенсія, якщо до того часу не потрапиш у стрічку новин і не надто втішну статистику. Як це називається — дорожньо-транспортні пригоди. Пригода — це коли розіб'єшся, бажано на максимальній швидкості. Чи просто заснувши за кермом.

Скруха, здається тобі, не в тобі, вона там — на нанесених упродовж десятиріч зигзагах і лініях, у павутині густого-густого мережива. Ти вже давно на заслуженому спочинку, а воно збереглося — до останньої лінії, вигину, позначки. Тепер вона — там, очаровує тебе, доки одного дня тебе вхопить грець. Як бонус — тебе ще повозять, заки відкинеш кінці, у візку.

Він навчався в сусідній школі, жив у будинку через подвір'я. Його зарізали серед білого дня, у темному закутку, яких не бракувало. Він, який топтав ряст на цій Землі заледве дванадцять років, уже раптом щось комусь завинив, і цього не можна було розсьорбати інакше, як жертвопринесенням. Ми з ним, якщо можна так висловитися, товаришували. Я приходив, натискав дзвінок — і ми йшли гуляти.

Того разу двері були відчинені. Воскова копія того, з ким ми ще напередодні влаштовували забави. Над нею — пополотнілі, змордовані, розчавлені постаті тих, хто водномить утратив, заради чого жив. І труна, як розбите корито. Й ось так вони тулилися одне біля одного перед нею, хутко почали прибувати сусіди, яких ставало більше і більше, сусіди навідувалися по кілька разів, сиділи, затримавшись, на дивані, де він ще вчора поринав в одну з незрівнянних книжок, які ми читали мовби навзмаг, а ще наші однолітки, його і мої, розгойдувані маятником страху й допитливості, який то відштовхував, то притягував, кидав то в той бік, то в інший, з чим належало якось упоратися.

Під поверхнею, під звичайною цікавістю роззяв клетотів нурт, і наш закутень, що складався з однотипної забудови початку шістдесятих, футбольного поля, кількох пісочниць і гойдалки на маківці пагорба, мовби призначеної для стрибання на транспорт, що торохтів розбитим асфальтом, розпалюючи уяву, яка гойдалку перетворювала на коня, а вантажівку — на поїзд, як у справжньому вестерні, опинився на якийсь час у центрі уваги. Його мати, яка його, який був не зовсім такий, так гаряче пестувала!

«Підійди сюди, придурку!» — і він, нітрохи не збентежений, наче свідомий переваги, якої не доскочили й по тому, як вимили руки в його, яке ще тепліло, житті, наближався до них. Так, ніби не мав імені, ніби те, як до нього зверталися, й було ним, і його влаштовувало. Наче позбавивши його цього, відтак життя, вони все одно не змогли до нього добратися. Жодний із нас не довідався, яким би він був, ставши, як ми, дорослим. Про тих, хто відібрали в нього таку можливість, я згодом більше нічого не чув.

Він ніколи не тікав, позбавлений інстинкту самозбереження — цієї безумовності, коли, не чекаючи, обертаєшся і біжиш. Він не знав, що таке страх, і ні вони, і ніхто не зміг навчити його боятися. Коли вони всаджували ніж, він сприйняв це з легким здивуванням, простягнувши назустріч їм руки, наче прощаючи заподіяне. Або як ото розкривають обійми, зустрівши зненацька давнього приятеля. Вони розводилися про дружбу, повторюючи це слово, мов мантру, били себе в груди, присягаючись, що не знають, як таке могло статися, — вони цього не хотіли; хнюпилися, вдаючи, що й самі шоковані, нишкли, сповнені напущеного каяття поміж колон з облущеною фарбою, що підпирали стелю, на якій тут і там оголилася, мов правда, неприваблива і банальна, дранка.

У нього залишилося кілька книжок, які він не встиг здати, й ось вони лежали перед бібліотекаркою. Це нечувано,

---

ЗМІСТ

ЧЕРВНЕВА ЗЛИВА

Роман у семи новелах

Наші діти	5
Для дорослих людей	48
Богомаз	99
Закладка	190
Я фінка в руках твого Бога.....	269
Сонечко.....	321
Українська Герніка.....	424

КОНКУРЕНЦІЯ ВІДОМСТВ

Фрагменти хроніки

Частина перша	495
Частина друга	540
Частина третя	572
Частина четверта	590
Частина п'ята.....	612
Частина шоста.....	622
Частина сьома	644
Частина восьма.....	653
Частина дев'ята.....	663
Частина десята	667
Частина одинадцята	686
Частина дванадцята.....	701
Частина тринадцята	715
Частина чотирнадцята. (Замість епілогу)	730